

Aleksandra KARWOWSKA*

WYCHOWANIE DO WARTOŚCI A POJĘCIE RODZINY WIELODZIETNEJ (WIELOFUNKCYJNEJ)

Streszczenie

Czy rodzina wielodzietna może dzisiaj dobrze spełniać funkcję wychowania do wartości? Często rodzina wielodzietna postrzegana jest jako mało wydajna i nie mogąca dobrze wypełnić swoich funkcji, w tym wychowania do wartości. „Rodzina jest jedną z najważniejszych grup pierwotnych, ma poczucie swej odrębności, ma własne zadania i cele życiowe, układ stałych międzyosobniczych stosunków, określoną strukturę”. Do celów rodziny zalicza się przede wszystkim zrodzenie potomstwa, miłość, wychowanie, dążenie do szczęścia etc. Funkcje to te same rzeczywistości jak cele, ale postrzegane z innej strony. Zaliczamy do nich między innymi funkcję reprodukcyjną, emocjonalną, wychowawczą czy opiekuńczą. Funkcja wychowawcza to wprowadzenie dziecka w świat, wpajanie mu systemu wartości i wzorów zachowań obowiązujących w społeczeństwie, oraz przygotowanie do pełnienia różnych ról społecznych w jego przyszłości. Istotną rolę w kształtowaniu poglądu na świat i wychowaniu do wartości mają rodzice, którzy są przykładem realizacji danych wartości i życia zgodnego z tymi wartościami. Rodzina jest szczególnym i podstawowym środowiskiem, w którym następuje spotkanie z konkretnymi wartościami oraz utrwalanie ich przez powtarzanie. Obecnie w zakresie budowania i realizowania właściwej filozofii rodzinnej istnieje wiele zagrożeń nazywanych filozofią sukcesu, pozoru, posiadania i przyjemności, powodujących przepaść pomiędzy dzieckiem a rodzicem oraz zatarcie najważniejszych wartości. Negatywne opinie dotyczące rodzin wielodzietnych są jednoznacznie krzywdzące. W Polsce jako współczynnik rodziny wielodzietnej przyjęto model 2

* Aleksandra Karwowska, Wydział Prawa Kanonicznego, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, e-mail: alexandra.karwowska@gmail.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9131-4210>.

plus 3. Liczba rodzin 2+3 z roku na rok spada. Jedną z przyczyn takiego zjawiska jest społeczny negatywny odbiór wielodzietności. Jak zmieniać wizerunek rodziny wielodzietnej, aby zachęcać młode pokolenie do zakładania dużej rodziny? Są to niewątpliwie wyzwania, które stoją przed polską polityką rodzinną.

Słowa kluczowe: rodzina wielodzietna, etyka i wychowanie do wartości, literatura, doktryna społeczna, Kościół katolicki, dobro dziecka

1. Pojęcie rodziny, jej cele i funkcje

Czy rodzina wielodzietna może dzisiaj dobrze spełniać funkcję wychowania do wartości? Tak postawione pytanie może trochę dziwić obserwatora życia społecznego, pedagoga lub etyka, teologa, ale często jest tak, że rodzina wielodzietna postrzegana jest jako rodzina mało wydajna, obciążona obowiązkami nie do udźwignięcia bez pomocy państwowej, a więc sama nie mogąca dobrze wypełnić swoich funkcji, tj. np. opiekuńczej, a tym samym funkcji wychowania do wartości. Czy takie postrzeżenie (co do zasady) ma swoje racje naukowe, czy tylko jest krzywdzącą opinią? Czy są jakieś opracowania w tym temacie, które mogłyby rozstrzygnąć tak postawioną kwestię?

Co do zasady, „rodzina jest jedną z najważniejszych grup pierwotnych, ma poczucie swej odrębności, ma własne zadania i cele życiowe, układ stałych międzyosobniczych stosunków, określoną strukturę. Jest małą grupą społeczną w której występują bezpośrednie kontakty, twarzą w twarz, stosunki pomiędzy jej członkami są bliskie nasycone emocjami”¹. Rodzina może być także interpretowana w kategoriach instytucji społecznej. Należy tutaj uwzględnić jej formalne ustanowienie oraz funkcjonowanie odnośnie do norm społecznych, jak i jej miejsce w systemie społecznym². W literaturze spotykany jest podział na rodzinę małą, dużą, rozszerzoną. Ale można dokonywać jeszcze innych podziałów rodziny, np. według zamożności, według struktury władzy w rodzinie oraz z punktu widzenia warunków wychowawczych. Tu mamy rodzinę nieliczną, średnio liczną, bardzo liczną (wielodzietną – ponad 4. dzieci). Ostatecznie spotkać można zdanie, iż wspomniane powyżej kryterium pozwala na wyróżnienie następujących typów

¹ *Funkcje rodziny*, https://rot.podkarpackie.pl/attachments/article/551/2.2_Funkcje%20rodziny.pdf [dostęp 22.06.2021]; por. Zbigniew Tyszką, „Socjologia rodziny”, PWN, Warszawa 1976, s. 74.

² A. Kwitok, *Przemoc w rodzinie jako źródło zachowań agresywnych młodzieży (praca doktorska)*, Katowice 2007, s. 7; <http://www.sbc.org.pl/Content/11925/doktorat2794.pdf> [dostęp 22.06.2021].

rodzin: rodzina normalna, rodzina niepełna, rodzinę zreorganizowaną, zdeorganizowaną, zdemoralizowaną, zastępczą³.

Zapytamy więc; a jak jest z rodziną wielodzietną? Czy przytoczone pojęcia i zdefiniowania przynależne rodzinie wykluczają się, jeśli mamy patologię w rodzinie, tj. gdy mamy rodzinę w jakiś sposób labilną wychowawczo?

1.1. Cele rodziny

By odpowiedzieć na powyżej postawione pytanie, które dotyczy możliwych wydolności wychowawczych współczesnej rodziny wielodzietnej, wydaje się, że należy poszukać na samym początku takich treści, które dotyczą celów i spełnianych przez rodzinę funkcji. Można tym samym powiedzieć, że cele i funkcje to są te same rzeczywistości, jednak postrzegane z innej perspektywy. Do celów rodziny jednakowoż w literaturze przedmiotu znaleźć można zaliczone następujące rzeczywistości. Zrodzenie potomstwa (w tym zaspokojenie potrzeb seksualnych małżonków). Miłość (zaspokojenie potrzeb emocjonalnych pomiędzy małżonkami i do innych członków rodziny). Wychowanie (opieka nad potomstwem oraz socjalizacja jako przygotowanie dzieci do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie). Współpraca na różnych płaszczyznach. Dążenie do szczęścia⁴.

1.2. Funkcje rodziny

W literaturze przedmiotu znajdziemy także następujące funkcje rodziny: Reprodukcyjna, socjalizacyjna/wychowawcza; emocjonalna (emocjonalno-ekspresyjna: taka, że zawiera odpowiedzi na najważniejsze potrzeby emocjonalne członków rodziny (miłość, więzi, poczucie bezpieczeństwa) oraz potrzeby wyrażenia swej osobowości), opiekuńcza, ekonomiczna. Inni dodają tu, już po wyliczonych powyżej, jeszcze następujące: identyfikacyjna, integracyjno-kontrolna, rekreacyjno-towarzyska.

I tak funkcja socjalizacyjna/wychowawcza, która jest z punktu naszego tematu najbardziej interesująca, rozumiana może być w sposób następujący. Tzn. chodzi tu o to, że rodzina jest pierwszym miejscem, w którym jednostka zapoznaje się z kulturowym dziedzictwem społeczeństwa: językiem, normami, wartościami, religią, moralnością, obyczajami. Funkcja wychowawcza to wprowadzenie dziecka

³ *Rodzina i jej typy*, <https://www.wos.org.pl/rodzina-jej-typy-i-funkcje.html> [dostęp 19.06.2021].

⁴ *Funkcje rodziny*, https://rot.podkarpackie.pl/attachments/article/551/2.2_Funkcje%20rodziny.pdf [dostęp 22.06.2021].

w świat, wpajanie mu systemu wartości i wzorów zachowań obowiązujących w społeczeństwie, oraz przygotowanie do pełnienia różnych ról społecznych w jego przyszłości. Kształtowanie osobowości dziecka, przygotowuje do życia w społeczeństwie. W tym sensie – rodzina pełni także funkcję kulturalną. Odpowiada za kształtowanie przeżyć estetycznych w rodzinie⁵.

2. Wychowanie do wartości w rodzinie

Rodzina to podstawowa grupa, od której zależy osobisty los jednostki, gdzie kształtuje się pogląd człowieka na świat i system wartości. Istotną rolę pełnią rodzice wskazujący i tłumaczący, co jest dobre, a co złe, co prawdziwe, a co fałszywe, i którzy to oceniają działania dziecka przez nagradzanie lub karanie. Sami są przykładem realizacji danych wartości i życia zgodnego z tymi wartościami. Wartości odgrywają znaczącą rolę w życiu człowieka. Motywują go do podejmowania wyborów, nadając sens jego życiu. Wskazują drogę w stosunkach międzyludzkich, powstrzymują od zachowań niewłaściwych i demoralizujących. Realizacja wartości kształtuje charakter człowieka. Od tego charakteru zależy kim jest, co jest dla niego w życiu najważniejsze. Toteż myślenie o wartościach i życie zgodnie z wartościami jest swego rodzaju znakiem czasu⁶. Wartości nie są wrodzone, lecz są człowiekowi zadane, wyłaniają się z ludzkich potrzeb. Dlatego istnieje konieczność wychowania do wartości. To proces, który polega na poznawaniu i odkrywaniu wartości. Ważne zadanie w zakresie kształtowania wartości ma rodzina jako podstawowe środowisko życia i rozwoju człowieka. Rodzice zaś, przez szczególne więzy są dla dziecka znaczącymi osobami.

2.1. Przekazywanie wartości w rodzinie

Rodzina jest naturalnym i pierwotnym środowiskiem, w którym człowiek przychodzi na świat i się rozwija. Od momentu urodzenia aż do chwili śmierci człowiek jest pod wpływem tego, co myślą, w co wierzą, do czego dążą, co uznają za najważniejsze i według jakich zasad żyją jego rodzice i pozostali członkowie rodziny. Rodzina to szczególne środowisko, w którym następuje spotkanie z wartościami (konkretnymi). Ważne jest, że w rodzinie spotkanie to się powtarza, dzięki temu wartości zostają utrwalone. Spotkanie może dokonywać się na drodze werbalnej – przez słowne sformułowanie danej wartości, np.: nie kłam. Istotne jednak jest

⁵ Tamże.

⁶ J. Wilk, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, Lublin 2002, s. 44.

to, by werbalne ujęcie tych wartości było potwierdzone w działaniu i postawie najbliższych osób, które są najważniejszym życiowym wzorem dla dziecka⁷.

Jeśli dziecko będzie doświadczało sprzeczności pomiędzy słowem a rzeczywistością, przyjmie postawę odrzucenia wobec tych wartości. Rodzice powinni się troszczyć, aby ważne dla nich wartości stały się także ważne dla dziecka. Dlatego, żeby dziecko mogło doświadczać wartości w domu rodzinnym, rodzice muszą ustawicznie reagować zgodnie z uznawanymi wartościami. Poznawanie i przyjmowanie wartości przez dziecko dokonuje się przez codzienne wykonywanie zwyczajnych obowiązków, aż po realizowanie wyższych wartości. Ważna w tychże działaniach jest konsekwencja i systematyczność (sprzyja to utrwalaniu wartości). Konieczne jest, by dziecko samo brało odpowiedzialność za wartość i z czasem podejmowało samodzielne działania zmierzające do ich realizacji. Tak pojęte wychowanie polega na tym, by nauczyć dzieci brania odpowiedzialności za przyjęte wartości⁸.

Są cztery drogi przenikania wpływu środowiska, w tym rodzinnego: sympatia jako „zdolność wzajemnego psychicznego dostrajania się”⁹, proces naśladownictwa (następstwo sympatii), sugestia ujmowana jako umiejętność przekonującego przekazywania innej osobie własnych poglądów, pojęć, wyobrażeń i doświadczeń, procesy poznawcze (należy do nich zaliczyć wyjaśnianie, argumentowanie, dowodzenie, rozumowanie itp.)¹⁰.

2.2. Zagrożenia rodzinne dla procesu wychowania dziecka do wartości

Obecnie w zakresie budowania i realizowania właściwej filozofii rodzinnej istnieje wiele zagrożeń¹¹. Dotyczy to zjawisk określanych jako: filozofia sukcesu,

⁷ S. Forward, *Toksyczni rodzice*, wyd. Jacek Santorski & CO Agencja Wydawnicza, Warszawa 1994, s. 122; M. Tyszkowa, *Rodzina jako instytucja, jako grupa społeczna i środowisko wychowawcze dziecka*, w: *Rozwój dzieci w rodzinie i poza nią*, red. Idem, Wyd. Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1985, s. 10.

⁸ J. Wilk, *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, Lublin 2002, s. 44.

⁹ Tamże, s. 44-45.

¹⁰ J. Adamkiewicz, *Dylematy aksjologii rodziny i jej sens życia*, w: *Materiały konferencyjne. Pedagogika we współczesnym dyskursie, V Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny: Przetrwanie i rozwój – niezbywalne powinności wychowania*, t. I, Wrocław 2004, s. 7.

¹¹ Por. J.M. Nogowski, *Rodzina – jej funkcje i zagrożenia. Studium na przykładzie województwa Warmińsko-Mazurskiego*, „Studia Elckie”, 17/2 (2015), s. 159-171; tamże, s. 159: „Dzięki naukom społecznym można prześledzić i zrozumieć różnorodne aspekty relacji małżeńskich i rodzinnych, czynniki sukcesu i konfliktów oraz materialne podłoże

poзору, posiadania i przyjemności¹². Niebezpieczna jest filozofia sukcesu, która ma miejsce, gdy rodzicom wszystko się udaje i odnoszą same sukcesy. Powoduje to pogłębienie się przepaści dzielącej dziecko od nieomylnego rodzica. Najczęściej dziecko pragnie sprostać oczekiwaniom rodziców, co nie zawsze się udaje. W rezultacie pojawiają się patologiczne zachowania dziecka. Wychowanie w perspektywie tej filozofii powoduje, iż dziecko nie uczy się bezinteresownej miłości, ale ocenia innych po tym, co osiągnęli¹³. Drugim zagrożeniem jest tzw. filozofia pozorów. Jej przejawem są słowa rodziców: jak ty wyglądasz? Co ludzie powiedzą, jak cię zobaczą? W tych okolicznościach dziecko staje się niewolnikiem przyjętych w środowisku konwencji, przyjętej mody, uzależnia swą wartość od opinii osób trzecich¹⁴. Kolejnym zagrożeniem jest filozofia posiadania. Współczesny rodzic chętnie obdarowuje swoje dziecko rzeczami materialnymi. Zapomina przy tym o zapleczu emocjonalnym, którego nic co materialne, nie jest w stanie zastąpić wspólnie spędzonego czasu z rodzicami¹⁵. Również filozofia przyjemności wstąpiła w obszar współczesnego wychowania. Często możemy od dziecka usłyszeć: chcę..., nie chcę..., Jest to przejaw wpływu filozofii przyjemności niszczącej człowieka. Dziecko potrzebuje wyraźnych granic dozwolonej mu swobody, należy zatem mu wskazywać, co jest właściwe, a co nie, co można, a czego nie¹⁶.

Wychodząc (niniejszym) z powyższych danych o zagrożeniach trudno oprzeć się wrażeniu, że negatywne opinie dotyczące rodzin wielodzietnych (np. bez określenia co to znaczy, ile dzieci w rodzinie oznacza wielodzietność) są (co do zasady) jednoznacznie krzywdzące. Można tu jako jedną z wielu takich opinii przytoczyć, która ma zabarwienie nie tyle merytoryczne (naukowe) co raczej polityczne (światopoglądowe): „Państwo powinno dotować rodziny wielodzietne, ale tylko zapasami bromu. Dzieci z tych rodzin będą wisiały na garnuszku opieki socjalnej. Takie opinie pojawiły się na forum internetowym po naszym reportażu,

życia rodzinnego. Niestety współcześnie narastające zjawiska zniekształcają społeczne funkcje rodziny oraz podważają definicję rodziny, jako podstawowej instytucji społecznej oraz jako związku kobiety i mężczyzny, którzy wychowują naturalnie poczęte potomstwo dla dobra samej rodziny i wspólnoty”.

¹² T. Celińska-Mysław, *Wychowywać, ale jak?* „Wychowawca” 1999 nr 4, s. 10-11.

¹³ Tamże.

¹⁴ Tamże.

¹⁵ Tamże.

¹⁶ Tamże.

którego bohaterki ośmieliły się opowiedzieć o tym, że mają przynajmniej trójkę dzieci i wszystkie planowały¹⁷.

3. Rodziny wielodzietne w Polsce

Chodzi o to, że jak wynika z raportu „Wielodzietni w Polsce”, opracowanego przez IPSOS, 3,5 mln Polaków żyje w rodzinach wielodzietnych, gdzie wielodzietność przyjęto jako współczynnik 2 plus 3. „Co czwarte polskie dziecko wychowuje się właśnie w rodzinie wielodzietnej. A jednak liczba rodzin 2+3 z roku na rok spada. Jedną z przyczyn jest właśnie negatywny odbiór zjawiska wielodzietności¹⁸. Według raportu: „negatywne reakcje na pojawienie się kolejnego dziecka w rodzinie najczęściej spotykane są ze strony rodziców i teściów (52 proc.), sąsiadów (46 proc.) oraz lekarzy, pielęgniarek i położnych (44 proc.). Stosunek do wielodzietności częściej jest negatywny lub obojętny (65 proc.) niż pozytywny (35 proc.)¹⁹.”

Z czego wynika takie nastawienie społeczne? Ważna jest tu ekspercka opinia, że aby móc zacząć mówić o źródłach problemu, należy sprecyzować, że w takim określeniu, jeśli już go używamy, nie chodzi o patologiczne rodziny, ale o patologicznych rodziców. „Jeśli faktycznie istnieje para, która nie radzi sobie w życiu, nie posiada tzw. mocy rodzicielskiej, a jednocześnie nie stosuje metod antykoncepcji i zachodzi w ciążę, wtedy faktycznie można mówić o rodzinie dysfunkcyjnej, ponieważ tacy rodzice będą swoje zachowania projektować na dziecko – wyjaśnia Anna Ingarden, psycholog²⁰. Ważną zatem pozycją do zrozumienia tak pojętej problematyki może być tu książka pt. *Rodzina dysfunkcyjna i patologiczna w przestrzeni życiowej młodych dorastających*²¹. Znajduje się tam

¹⁷ *Rodzina wielodzietna to patologia? Eksperci odpowiadają na zniewagi internautów*; <https://opole.wyborcza.pl/opole/7,35086,14723369,rodzina-wielodzietna-to-patologia-eksperci-odpowiadaja-na-zniewagi.html> [21.05.2021].

¹⁸ *Rodzina wielodzietna to znaczy patologiczna?* <https://parenting.pl/rodzina-wielodzietna-to-znaczy-patologiczna> [22.06.2021]; tamże: „Pamiętam, gdy położna, która do mnie przyszła po urodzeniu trzeciego dziecka, nie złożyła mi gratulacji, tylko wyrazy współczucia! I zaczęła pouczać mnie odgórnie, jakich mam używać środków antykoncepcyjnych, żeby więcej dzieci nie było. Używała przy tym języka stosowanego zazwyczaj do osób z ciężkim opóźnieniem umysłowym” – pisze internautka na forum (zachowano pisownię oryginalną – przyp. red.)”

¹⁹ Tamże; <https://parenting.pl/rodzina-wielodzietna-to-znaczy-patologiczna>.

²⁰ Tamże.

²¹ D. Becker-Pestka – M. Dubis – S. Różyńska, *Rodzina dysfunkcyjna i patologiczna w przestrzeni życiowej młodych dorastających*, Wrocław 2018.

bowiem zdanie, że dysfunkcje i patologie w rodzinie są mechanizmem nią sterujący, i tym samym stwarzają przede wszystkim realne niebezpieczeństwo dla wychowywanych w niej dzieci.

Oczywiste jest, że „wielowymiarowość procesu dezintegracji negatywnej w rodzinie powoduje jej patologizację, a co za tym idzie wyniszczanie jej (wszystkich) członków” – także samych rodziców, dziadków itp. Ale „patologie wpływają bezpośrednio na kształtowanie się zasobów etycznych, wzorów zachowań dzieci. Niekonsekwentne, nacechowane agresją reakcje rodziców, wywołane ich nadużyciami czy uzależnieniami, skutkować będą transferem wzorów na dzieci i ich przyszłe role życiowe. Rodzinna transmisja dysfunkcji, szczególnie silne ma miejsce w rodzinach patologicznych, w których tworzone są sztywne schematy działania i uruchomienie mocnych mechanizmów obronnych zarówno przez rodziców, jak i wychowywanych w rodzinie dzieci. Dzieje się tak dlatego, że patologia w rodzinie jest dla dziecka źródłem wielu stresujących i traumatycznych przeżyć oraz poczucia zagrożenia i odrzucenia emocjonalnego”²².

W tym kontekście należy więc postawić jako ważny, wręcz jako decydujący argument, to, że są liczne przykłady rodzin wielodzietnych, wspaniale wychowujących swoje dzieci, tzn. na wartościowych obywateli i członków wspólnot (np. religijnych)²³. Wniosek jest taki: „Współczesny obraz rodziny wielodzietnej jest stereotypowy. Rodzina ta kojarzona jest z marginesem społecznym, występowaniem patologii, niedopilnowanymi dziećmi, jako chaotyczna i głośna. Z drugiej strony – ten model rodziny jest bardzo pożądanym z punktu widzenia kondycji demograficznej Polski. Jak zatem wspomagać rodziny wielodzietne, których największym problemem jest niski dochód i zła sytuacja materialno-bytowa? Jak zmieniać wizerunek rodziny wielodzietnej, aby zachęcać młode pokolenie do zakładania dużej rodziny? Są to niewątpliwie wyzwania, które stoją przed polską polityką rodzinną”²⁴.

Podsumowanie

To rodzina, ale i społeczeństwo, rozumiane jako wspólnota przeżywania uznawanych wartości, są odpowiedzialni za wychowanie dziecka, czyli za kształtowany system wartości i pogląd dziecka na świat. Jeśli mówimy, że ważną rolę w tym

²² Tamże, s. 7-8.

²³ M. Szyszka, *Wielodzietność w Polsce – społeczne postrzeganie i pomoc państwa*, w: *Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy*, red. Iwona Tarnowska – Stella Grotowska, Wrocław 2015, s. 177-192.

²⁴ Tamże, s. 177.

procesie pełnią rodzice poprzez wskazywanie i wyjaśnianie tego, co jest dobre a co nie, to jedną z nieocenionych funkcji, jaką oni posiadają, jest to, że mogą oceniać działania dziecka przez nagradzanie lub karanie. Mogą także stawiać wymagania, które są dostosowane do możliwości dziecka. Ważne jest także to, że sami mogą być najbliższym przykładem życia zgodnie z określonymi wartościami. Społeczeństwo natomiast pełni tu funkcję kontrolną, pomocniczą, subsydiarną itp. I jeśli te dwie instytucje się uzupełniają, to problem z labilnością rodzin wielodzietnych może być z łatwością rozwiązywany. W dostarczaniu takim rodzinom konkretnych pomocy w dziedzinie materialnej, psychicznej, społecznej, czyli w ostatecznym rachunku – moralnej. Innymi słowy (co do zasady) można postawić ważny wniosek, że pojęcie rodziny „wielodzietnej jako patologicznej” jest krzywdzące, i powinno być (w tym kontekście zdarzeń) wyłączone ze słownika społecznego.

Bibliografia

- Adamkiewicz J., *Dylematy aksjologii rodziny i jej sens życia*, w: Materiały konferencyjne. Pedagogika we współczesnym dyskursie, V Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny: Przetwarzanie i rozwój – niezbywalne powinności wychowania, t. I, Wrocław 2004.
- Becker-Pestka D. – Dubis M. – Różyńska S., *Rodzina dysfunkcyjna i patologiczna w przestrzeni życiowej młodych dorastających*, Wrocław 2018.
- Celińska-Mysław T., *Wychowywać, ale jak?*, „Wychowawca” 4 (1999), s. 10-11.
- Forward S., *Toksyczni rodzice*, wyd. Jacek Santorski & CO Agencja Wydawnicza, Warszawa 1994.
- Funkcje rodziny*, https://rot.podkarpackie.pl/attachments/article/551/2.2_Funkcje%20rodziny.pdf [dostęp 22.06.2021].
- Tyszka Z., *Socjologia rodziny*, PWN, Warszawa 1976.
- Funkcje rodziny*, https://rot.podkarpackie.pl/attachments/article/551/2.2_Funkcje%20rodziny.pdf [dostęp 22.06.2021].
- Kwitok A., *Przemoc w rodzinie jako źródło zachowań agresywnych młodzieży (praca doktorska)*, Katowice 2007; <http://www.sbc.org.pl/Content/11925/doktorat2794.pdf> [dostęp 22.06.2021].
- Nosowski, J. M., Rodzina – jej funkcje i zagrożenia. Studium na przykładzie województwa Warmińsko-Mazurskiego, „Studia Elckie”, 17/2 (2015), s. 159-171.
- Rodzina i jej typy*, <https://www.wos.org.pl/rodzina-jej-typy-i-funkcje.html> [dostęp 19.06.2021].
- Rodzina wielodzietna to patologia? Eksperti odpowiadają na zniewagi internautów*; <https://opole.wyborcza.pl/opole/7,35086,14723369,rodzina-wielodzietna-to-patologia-eksperti-odpowiadaja-na-zniewagi.html> [dostęp 21.05.2021].

Szyszkowa M., *Wielodzietność w Polsce – społeczne postrzeganie i pomoc państwa*, w: Rodzina wobec wyzwań współczesności. Wybrane problemy, red. Iwona Tarnowska – Stella Grotowska, Wrocław 2015, s. 177-192.

Tyszkowa M., *Rodzina jako instytucja, jako grupa społeczna i środowisko wychowawcze dziecka*, w: Rozwój dzieci w rodzinie i poza nią, red. Idem, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 1985.

Wilk J., *Pedagogika rodziny. Zagadnienia wybrane*, Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, Lublin 2002.

ALEKSANDRA KARWOWSKA: EDUCATION FOR VALUES AND THE CONCEPT OF A MULTIPLE (MULTIFUNCTIONAL) FAMILY

Summary

Can a large family do a good job of educating to values today? Often the large family is seen as inefficient and unable to perform its functions well, including value education. The family is one of the most important primary groups, it has a sense of its own separateness, it has its own tasks and life goals, an arrangement of permanent interpersonal relations, a definite structure⁷. The goals of the family include primarily the begetting of offspring, love, nurture, the pursuit of happiness, etc. Functions are the same realities as goals but viewed from a different angle. These include, among others, the reproductive, emotional, educational, or caring function. The educational function is to introduce the child to the world, to instill in him/her a system of values and patterns of behavior valid in the society, and to prepare him/her for fulfilling various social roles in his/her future. Parents have an important role in shaping the view of the world and upbringing to values; they are the example of realizing given values and living in accordance with these values. The family is a special and fundamental environment where the encounter with concrete values and their consolidation through repetition takes place. Today, in terms of building and implementing a proper family philosophy, there are many dangers called the philosophy of success, appearances, possessions, and pleasures, causing a gap between the child and the parent and blurring the most important values. Negative opinions about large families are unequivocally hurtful. In Poland, the 2 plus 3 model was adopted as the coefficient of a large family. The number of 2+3 families is declining every year. One of the reasons is the negative perception of the phenomenon of multiple children. The contemporary image of a large family is stereotypical. This family is associated with social marginality, the occurrence of pathology, unattended children, as chaotic and noisy. On the other hand – this family model is very desirable from the point of view of the demographic condition

of Poland. How to change the image of a large family to encourage the young generation to start a large family? These are undoubtedly challenges facing the Polish family policy.

Keywords: large family, ethics and education to values, literature, social doctrine, Catholic Church, child welfare